

Studiebesök på Judiska museet 12 februari 2020

Samling utanför museet vid Själagårdsgatan 19 i Gamla Stan.

Det ganska nyöppnade museet visar judarnas historia i Sverige och deras kulturarv och speglar relationen mellan minoriteten och det omgivande majoritets-samhället.

Väl inne i värmen tog guiden Daniel hand om oss och började berätta.

När kom de första judarna till Sverige? Man vet inte riktigt. Men från Gustav Vasas tid är det belagt, att han lät hämta tyska läkare för att få hjälp med sina tandproblem. Dessa läkare var judar. Men de fick inte vara fast bosatta i Sverige, om de inte lät döpa sig till kristna.

Först under Gustav III:s tid ändrades detta och rika judiska handelsmän fick komma till Sverige och bosätta sig. Det var alltså bara rika familjer som fick komma och de fick inte konkurrera med svenska yrken p.g.a. skrå-väsendet.

De som kom var juvelerare och textilfabrikanter som familjerna Lamm och Hirsch.

Lokalen där museet nu är inhytt var ursprungligen Stockholms första synagoga, så det är som att judarna har hittat hem i detta nya museum.

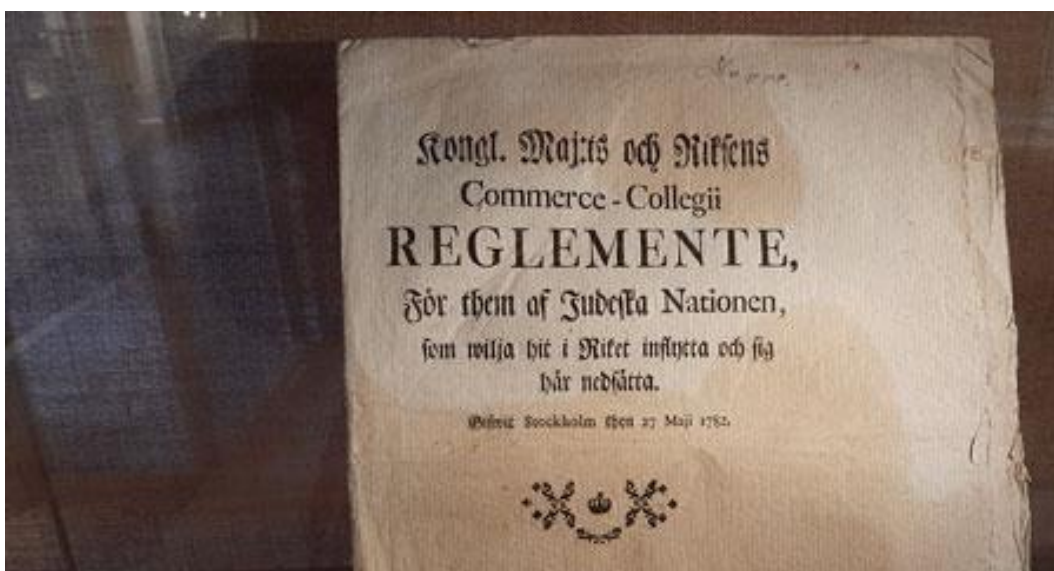
Bakom Daniel ser vi det som var "scenen" i synagogan, som med sitt välvda tak har en fantastisk akustik. Därifrån lästes ur Torarullarna, de heliga skrifterna, när man firade gudstjänst.

I bakgrunden syns några av de många galgar som representerar alla klädesföretag som har drivits – och ofta fortfarande drivs – av judar inom hela landet.

Här i bakgrunden ser vi Aaron Isaac, sigillgravör och affärsman från Tyskland, som 1774 blev den förste svenske juden med rätt att bo här utan att vara tvungen att låta döpa sig och han grundade den första judiska församlingen i Stockholm.

Det var år 1790 som Gustav III gav den judiska församlingen rätten att fritt utöva sin religion i en egen synagoga och den placerades här i lokalen på Själagårdsgatan.

År 1782 utfärdades det s.k. judereglementet, som under mer än 50 års tid skulle bli bestämmande för de svenska judarnas ställning. Det gav judarna vissa rättigheter, men också en rad begränsningar i exempelvis yrkesutövning och bostadsort.

Under senare hälften av 1800-talet kom många fattiga judar från Östeuropa. De hade svårt att försörja sig, eftersom de inte tilläts driva verksamhet. Många blev därför kringströvande nasare.

Här syns de tre heliga tecknen för regnbågen, shabbat (sabbat) och omskärelsen, som är så viktiga för judendomen.

Efter Daniels mycket informativa och spännande berättelse fick vi möjlighet att titta runt i museet.

Många fängslades av den här möbeln som står mitt i "scenen".

Tanken är att två personer ska sitta ner och fundera och diskutera utifrån de frågeställningar som dyker upp på bildskärmen mellan dem.

Här ett exempel.

Den vackra predikstolen har sin egen historia. Den fanns här i den gamla synagogan.

När synagogan, p.g.a den stora tillströmningen av judar under senare 1800-tal, flyttades till dagens lokaler vid Wahrendorffsgatan såldes predikstolen och användes under en tid i en sjömanskyrka i lokalen.

När det i stället blev polisstation på adressen införlivades predikstolen i Nordiska museets samlingar.

Nu har den alltså kommit tillbaka till sin ursprungliga plats och är ett av de få föremål som finns kvar från tiden som synagoga.

De många galgarna som representerar klädesfirmor väckte både minnen och funderingar kring judarnas liv i Sverige.

Judarnas situation under 1930-talet finns med i relationen till Sverige. Antisemitismen ökade och många judiska familjer började ge sina barn svensk klingande namn i stället för David, Miriam, Isak m.fl. judiska namn. Många familjer ändrade också sina judiska efternamn för att lättare smälta in och undkomma rasismen.

Efter 1938 stämplades ett J i passen och inga judar tilläts invandra.

Men 1942 öppnades gränsen igen och Raoul Wallenberg skickades att rädda judar undan nazisternas skräckvälde.

En hemsk minnesbild från nazisttiden.

Förintelsens minnesdag 27 januari

I samband med Förintelsens minnesdag har vi valt att visa upp ett av museets föremål med anknytning till Förintelsen. Det här är en gul tygbit som hänger "Jude" tyckt i svart på, som bara är en 11-årig pojke.

"När jag var 11 år stöckades jag till tvångsarbete på ett textilbruk i Östernäs. Det var här som jag återigen bekräftades både den gula Davidstjärnan som är en. Stjärnan skulle egentligen karaktärisera och skydda mig, men jag ville inte göra det. I stället fäste jag tvångs armbanden på kroppen genom att trä upp dem på en välkänd nattliga till fortfarande yngre och man vittar nog. Så hängde hela tiden den Davidstjärnan som en skräcklig, sten, smärta knäppt synlig baka."

Förintelsens minnesdag är förstås mycket viktig även för judarna i Sverige och oss alla.

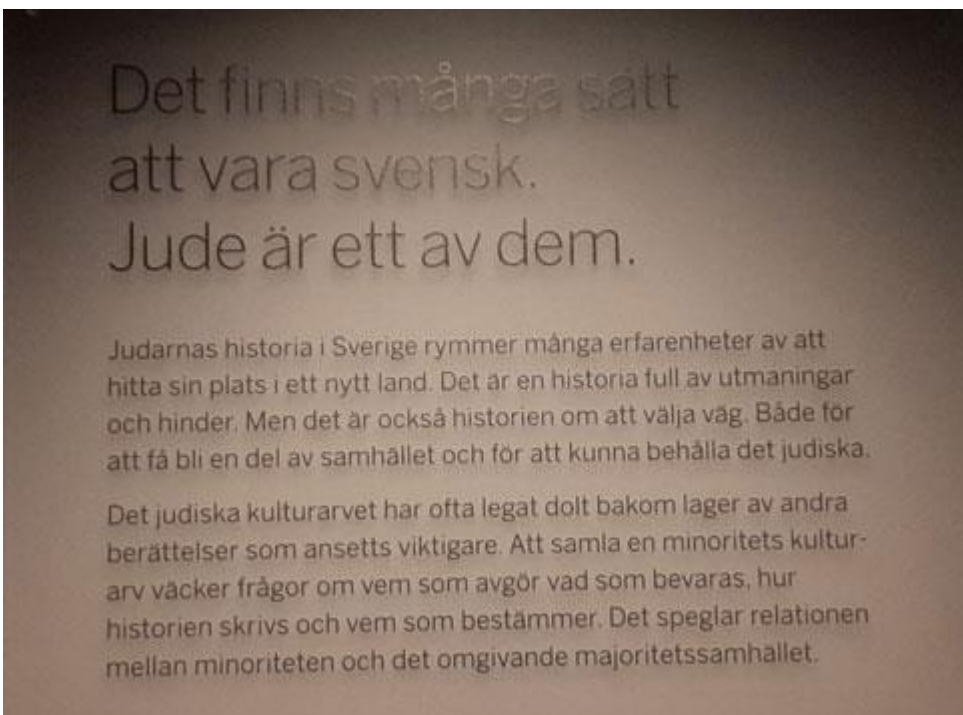

Kartan ritas om

Före 1948 och slutet på andra världskriget innebar enorma förändringar i världen. Israel grundades och för första gången fick judar möjlighet att leva som majoritet i en judisk stat. Antalet judar i Sverige fördubblades. Sionismen blev den samlade kraften och det judiska livet tog sig helt nya uttryck. En judisk skola och ett rikt föreningsliv, ofta med tydlig riktad mot Israel, växte fram.

Från 1970-talet förändrades också det svenska samhällets syn på minoriteters ställning och deras rätt till skydd. År 2000 fick judarna, som en av fem grupper, status som nationell minoritet med särskilda rättigheter.

Här är några föremål med koppling till det nya landet Israel, dit många som fått fristad i Sverige under kriget senare fortsatte.

Det finns många sätt att vara svensk. Jude är ett av dem.

Judarnas historia i Sverige rymmer många erfarenheter av att hitta sin plats i ett nytt land. Det är en historia full av utmaningar och hinder. Men det är också historien om att välja väg. Både för att få bli en del av samhället och för att kunna behålla det judiska.

Det judiska kulturarvet har ofta legat dolt bakom lager av andra berättelser som ansetts viktigare. Att samla en minoritets kulturarv väcker frågor om vem som avgör vad som bevaras, hur historien skrivs och vem som bestämmer. Det speglar relationen mellan minoriteten och det omgivande majoritetssamhället.

Det här var ett mycket intressant studiebesök. Museet är väl värt ett besök.

Det var en hel del om judarnas situation i Sverige genom historien som många av oss nog inte kände till.